

2. Kwaśnik S. Nowe wydawnictwa Ks. Antoni Chlondowski «Missa dominicalis». *Muzyka Kościelna*. Poznań, 1936. R. XI, nr. 11-12 (PG XIV, 102). s. 175.

Анатолій ОРОНОВСЬКИЙ,
доцент кафедри музикознавства
та методики музичного мистецтва
факультету мистецтв
Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
заслужений діяч мистецтв України
Тернопіль, Україна,
oronovsky22@gmail.com;
oronovsky@tnpu.edu.ua.

ДУХОВНІ КОЛЯДКИ М. ЛЕОНТОВИЧА ЯК СКЛАДОВА ФОРМА СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ ХОРОВОГО СПІВУ

Анотація. *Духовна музика є унікальним, специфічним явищем культури. З одного боку, вона є складовою мистецтва як акумулятора чуттєво-емоційного досвіду людства, а з іншого, – складовою духовного життя суспільства й окремої людини. Треба відзначити, що духовна музика споконвічно була пов'язана з вірою людини у Бога, і в цьому плані вона має розглядатись не тільки з естетичної точки зору, а й з функціональної (як практична реалізація духовних потреб) і філософсько-світоглядної, що відбиває уявлення людини про систему світу та її ставлення до Творця. Творча спадщина М. Леонтовича – одна з найвидатніших в історії української класичної музики.*

Величезне багатство народної символічної образності озвучено М. Леонтовичем в музичних формах, які природно синтезують національні витoki і норми європейської музичної мови, а пласт його духовних музичних напрацювань і у сьогоденні, де відбувається становлення українськості, відродження ідентичності під час випробувань військовою агресією росії, відіграють надзвичайну виховну та глибинно-духовну роль.

Саме так, на такому культурному фундаменті повинен відбуватися процес самоусвідомлення ідентичності українського духовного типу в цілісному мистецькому просторі України.

Ключові слова: *Національні традиції, хоровий спів, духовні колядки, духовна музична творчість М. Леонтовича.*

Виклад основного матеріалу. Творча спадщина М. Леонтовича – одна з найвидатніших в історії української класичної музики. Величезне багатство народної образності озвучено М. Леонтовичем в музичних формах, які природно

синтезують національні витоки і норми європейської музичної мови.

В останнє десятиріччя через значні зміни в українському державному і соціальному світобаченні стали можливими для вжитку нові невідомі сторінки творчості М. Леонтовича. Таким прикладом є його духовна музика – канти, псалми, колядки, «Молебен благодарственный Господу Богу» і Літургія І. Златоустого. У цих творах перед сучасним слухачем і виконавцем постають нові грані майстерності композитора. Якщо тема «Леонтович та народна пісня» здобула досить широке втілення у дослідницькій практиці, то своєрідною «забороненою зоною» залишалась інша чи не найзначніша частка його творчості.

Дійсно, у поле наукових досліджень з відомих історичних причин не включався зв'язок композитора з церковним буттям, практикою, традиціями, з церковною культурою взагалі. Вони взаємодіють спорідненістю інтонаційних, фактурних, формотворчих засобів побудови матеріалу.

М. Леонтович упродовж 11 років навчання співав у церковних хорах, у 1904 році здобув диплом регента, більш ніж 10 років викладав у Тульчинському єпархіальному училищі та, зрештою М. Леонтович був глибоко віруючою людиною. Вилучення з виконавського та дослідницького обігу такої значної частини творчої біографії великого Майстра не сприяло побудові цілісного уявлення про динаміку композиторської стилістики М. Леонтовича.

Звертаємо увагу на 10 духовних колядок з рукописного фонду ЦНБ АН України ім. В. Вернадського (тепер Інститут рукописів Національної академічної бібліотеки ім. В. Вернадського), опублікованих у 1993 році [2].

Тільки одна з них датована («Небо і земля») і тільки в трьох з них автор задокументував обставини запису. Духовні колядки досить яскраво відрізняються від обробок М. Леонтовичем народних колядок і щедрівок.

І хоча й ті, й інші є – обробками народної творчості, різниця між ними досить значна.

Вона залежить від джерела виникнення текстів і може служити яскравою ілюстрацією значущості поетичного слова у творчій фантазії М. Леонтовича. Справа у тому, що більшість текстів духовних колядок походять з «Богогласників», друкованих збірників церковних коляд, що були розповсюджені у народному музичному побуті починаючи з XVII сторіччя. Ці колядки певною мірою теж є народною творчістю. Імена їх авторів анонімні, вони (автори), безперечно, були вихідцями з народних кіл, але володіли «книжним» мовленням.

З часом тексти колядок з «Богогласників» здобули широке розповсюдження, що відшліфовувало й вилучило з них отой умовний книжковий «накип». Хоча твори не датовані, спосіб обробки майже ідентичний до манери, в якій виконано усім відомого «Щедрика», тому, мабуть, колядки написано у той же час. Колядка «Пречиста Діва», побудована за іншим принципом – тембрового контрасту. Суміжні строфи чергують барви чоловічого та жіночого діапазонів. І тільки дві останні строфи послідовно нарощують динаміку і масивність багатоголосся (6 голосів), що породжує образ устремління до небес. Разом з прозорою і розміреною хоральністю виникає почуття святкової піднесеності. Не даремно в деяких місцевостях свято Різдва називали «святком Білої радості» не тільки тому, що в цей час лежав сніг, а через почуття духовного очищення і радісної надії на майбутнє, які просвічують крізь образи колядок і щедрівок [4].

На відміну від інших колядка «Що то за предиво» (датована 1916 роком) за своєю текстовою і музичною поетикою наближена до зрілих обробок народних пісень. Про це свідчать розвинена підголоскова фактура, темброві ефекти антифонного співу, тематична контрастність між двома частинами строфи і між двома розділами колядки тощо. Власне кажучи, твір виглядає як експозиція незавершеного опусу, або як ескіз більш монументального задуму. Музична ж стилістика двох редакцій колядки «Як на річці» вписується в окреслену традицію хоральної мініатюри з прозорими, але драматургічно навантаженими мелодичними підголосками, особливо виразно це відбивається у першій редакції. У другій редакції більш яскраво втілені прийоми народного багатоголосся (унісонні ходи), що надають звучанню характерної неповторності.

Колядку «У нашому дворі» без перебільшення можна віднести до одного з найбільш вдалих творів майстра. Вона написана в манері зрілих обробок народних пісень з використанням таких традиційних ефектів, як зіставлення голосу та хору, традиційних повторень приспівок наприкінці кожного рядка, елементів імітації (10-а строфа), кантової фактурита унісонного багатоголосся. Виникає настрій радісної піднесеності. Колядка «Небо і земля» (1916 р.) будується на яскравому ефекті ритмічного і мелодичного погойдування, кружляння, «ангельського» сповивання («ангели людям радість повіствують»).

Цьому сприяють розмірена шестидольність та прозора хоральна фактура. М. Леонтович вживає картинні ефекти, навіть деякі риси театральності, коли, слідуючи за сюжетом, виділяє слова «бо Син народився» зміною фактури і майже аріозною наспівною мелодією тенора. Типом для М. Леонтовича збагачення фактури та діапазону в кульмінації колядки напрочуд виразно втілює «вселюдський» зміст тексту («добрим людям всім шлях уявляє»).

І на довершення цієї чудової театралізованої колядки автор у повній злагоді з текстом виписує на новому матеріалі «веселу» C-dur коду («Ой ми веселі»). Ще одна із опублікованих колядок «Зібралися вражі сили» – розвинена хорова поема, в якій зіставлені прийоми кантового, хорального й народно-підголоскового мислення.

Построфне розгортання фактурних накопичень, традиційне вирішення фіналу як драматургічної верхівки, двочастинна будова, основана на тембровому контрасті – всі ці прийоми споріднюють колядку з творами майстра останнього періоду. Незважаючи на драматичний сюжет, піднесено-радісний колорит твору не суперечить його колядковій природі [3, с. 398-406].

Висновки. Запропоновані духовні колядки М. Леонтовича – різні за своєю інтонаційною сферою, виразністю. Але всі вони являють взірць органічного поєднання народних витоків та професійної майстерності. Їх народне нутро проявляється навіть більш яскраво, ніж в обробках, тому що необхідність академічного чотириголосого складу не так сильно тяжіла над фантазією автора. Кантовість, хоральність, підголосковість сплітаються у музичній тканині колядок, підкреслюючи їх барвистість, радісну піднесеність, втілену в музичній мові художню життєздатність нашого народу.

Зрозуміло, що існування духовної музики в сучасному суспільстві не є суто функціональним, тобто не обмежується використанням її тільки в церковних обрядах. І все ж природна різноплановість, специфічність духовної музики робить її унікальним явищем людської культури. Ця унікальність яскраво

виявляється в тому, що духовна тема не тільки не зникає, а все більше і більше приваблює композиторів і є основою музичних творів концертного плану. Тому, коли ми розглядаємо духовну музику як елемент мистецтва, ми обов'язково повинні пам'ятати і про її зміст, що звернений до найвеличнішого і найпрекраснішого в душі людини [1].

Підсумовуючи вищезазначене, стає зрозумілим, чому духовна музика є дуже сильним засобом виховання. Її глибоке вивчення дає можливість відчувати себе частиною свого народу, творчо переосмислити духовні і мистецькі традиції його життя. І тому вона є важливим засобом формування творчої особистості в широкому розумінні, тобто не тільки з «технологічного», «глобалізованого» та «діджиталізованого» боку (процес створення нових творів), а й з особистісного, пов'язаного з новим світосприйняттям сучасного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В.Г. Звукове мовлення в народно-побутовому вжиткові українців. Нариси з етнології. Посібник. Київ, «Обрії», 2016.
2. Дем'янчук В. П. Теорія та практика роботи з дитячим хором. Тернопіль., «Астон», 2001.
3. Завальнюк А.Ф. Микола Леонтович. Повне зібрання хорової та педагогічної спадщини (з передмовою та коментарями). До 140-ї річниці від дня народження. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 688с.
4. М. Леонтович Духовні хорові твори. Київ: Музична Україна. 2003.

Василь ГУБ'ЯК,

кандидат історичних наук, доктор філософії
в галузі українознавства, доцент, член-кореспондент АНВО України,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Теребовлянського фахового коледжу культури і мистецтв;

Марія ГУБ'ЯК,

лауреат I-го ступеня Міжнародного конкурсу
«TalantMixUkraine» (Іспанія-Україна, 2023),
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Теребовлянського фахового коледжу культури і мистецтв.
vasildm54@gmail.com

КОНКУРС «НАДІЯ-25» ЯК ДУХОВНО-МИСТЕЦЬКИЙ РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ

***Анотація.** Виховання на основах етнопедагогіки, християнської моралі, духовно-мистецької культури – жанрів та видів мистецтва, розкриття творчих талантів мистецько-обдарованої молоді, спрямоване на розкриття і вдосконалення їхнього потенціалу і обрання мистецької спеціальності.*